

І.А. Логвиненко

Харківський національний педагогічний університет

імені Г.С. Сковороди

СЕМАНТИКА ЗЕЛЕНОГО ТА СИНЬОГО КОЛЬОРІВ У ПОЕЗІЇ БЕДРІ РАХМІ ЕЮБОГЛУ

Кожна людина має властиве лише їй сприйняття світу, що базується на роботі органів чуття, – зору, слуху, дотику. А кожен поет має певний набір вербальних засобів відтворення картини навколишнього світу, який він сприймає. У поета є тільки слова, щоб описати все, що він бачить, чує й відчуває. Тому колір в поезії має не лише пряме значення, але й має багатий набір асоціативних, метафоричних і символічних сенсів. «У поняття кольору поміщено не лише бачення і відчуття самого кольору, але і сенс, в якому криються безмежні асоціації : почуття радості або відчаю, відчуття світла або пільми, відчуття вічності або тлінності» [1, с. 243].

«Поезія – це живопис, що говорить», – стверджував Г.А. Державин. Це визначення якнайточніше характеризує твори турецького поета 20-го століття Бедрі Рахмі Еюбоглу (1911-1975). У його віршах колір є одним з домінуючих елементів. Результати психологічних досліджень доводять, що людина моделює світ за допомогою трьох репрезентативних систем: зорової, слухової й дотикової, з домінуванням однієї з них. Тому в описі у одних людей переважають візуальні лексеми, в інших – аудіальні, а у третіх – дотикові. Бедрі Рахмі Еюбоглу був професійним художником, і звично передавав свій душевний й емоційний стан за допомогою кольорів. Сам він не раставляв акценти, що є головною справою його життя – література або живопис, і говорив про себе: «Я – поет-художник і художник-поет». Його погляди на мистецтво виражені у таких словах: «Що є картина? Картина – це з великою любов'ю досліджувати все, на що падає світло, і передати цю любов людям за допомогою кольору та ліній» (цит. за [3, с. 241]).

На думку Бедрі Рахмі, «вірш – це чистий та ясний виклад того, що бачить око, і того, що відчуває серце. Поезія не терпить занадто великого й непотрібного прикрашення та закритості. Неправильно думати, що для сільських жителів та для народу існує одна поезія, а для інтелігенції – інша. Стиль турок – це стиль Анатолії, відкритий, простий й яскраво-сонячний стиль» [2]. Не даремно поет говорить про народ і про Анатолію. Джерелами поетичного і художнього натхнення Бедрі Рахмі дослідники називають фольклорні традиції, мальовничу природу Анатолії, де він провів своє дитинство, строкаті килими ручної роботи, розписні кахлі, турецькі народні вірші, пісні й казки. Усе це автор відбив у своїй творчості, по'єднавши із західною технікою, яку опанував, навчаючись живопису у Франції. Елементи народної мови й поезії він переробляв у властивій йому манері, залишаючись вірним народному стилю до кінця.

Дослідник творчості Бедрі Рахмі Еюбоглу А.Х. Танпинар відзначає, що Бедрі Рахмі «все суще бачить через призму не зовнішнього, а свого внутрішнього світла, неначе в його голові розпалося на частини сонце. І цим він схожий на дитину. І в цій своїй дитячості, він додає всім речам, до яких торкається, відчуття таємниці і казки» (цит. за [3, с.242]).

Світ для Еюбоглу – це, передусім, колір. Кольори у своїй суті є одушевленими істотами, які мають певне емоційне наповнення:

İçimde renkler uçuşur	У моїй душі літають кольори.
Al yanar yeşil tutuşur <...>	Яскраво-червоний горить, зелений
Sağ yanımda usul usul	спалахує. <...>
Morla turuncu konuşur <...>	З правого боку у мене тихенько
Ötede çil yavrusu gibi dağılmış pembeler	Розмовляють помаранчевий з фіолетовим.
Kenarda yüzlerce senedir	<...>
Özlediği kahverengine kavuşmuş bir sarı ...	Там, як маленькі веснянки, розсипався рожевий.
	А з краю жовтий дістався до коричневого,
	За яким нудьгував сотні років.

А предмети навколишнього світу у поета – це тільки форми вираження кольору:

İçimden geçen yollardan birinde koşuyorum	Я біжу по дорогах, що простягнулися з
Sarı gül kokuyor	мене.

Sarı gül kokan bir yolda koşuyoruz
 İçimiz yemyeşil, içimiz mosmor
 Karşımızda bir bulut uçuyor:
 Altın tozundan
 Atlarımız yemyeşil bir söğüt dalından,
 koşuyoruz
 Kiraz ayı geliyor

Жовта троянда пахне.
 Ми біжимо по дорозі, що пахне жовтою
 трояндою.
 Наша душа зелена-зелена, наша душа
 фіолетова-фіолетова.
 Перед нами пливе хмара:
 Вона із золотого пилу.
 Наші коні зроблені з зелених-зелених гілок
 верби, ми біжимо.
 Впливає вишневий місяць.

Поетична картина світу Еюбоглу насичена яскравими кольорами без півтонів – зелений, синій, жовтий, помаранчевий, фіолетовий, червоний, рожевий, білий, чорний. До того ж, білий і чорний зустрічається у поета досить рідко у порівнянні з іншими кольорами, а найчастіше Бедрі Рахмі використовує у своїй поезії зелений і синій кольори.

Отже, метою нашої статті є виявити семантичне наповнення зеленого і синього кольору в поетичній картині світу Бедрі Рахмі Еюбоглу.

На думку сучасних психологів, сприйняття кольору нерозривно пов'язане з нашими особистісними особливостями й характером. Проте, як відзначає Д-р Недрет Махмут, на наше сприйняття впливають також і символічні значення кольору, що склалися у певній культурі [4]. Наприклад, у західноєвропейській культурі зелений означає заздрість, нудьгу, іноді надію. Для азіатів же зелений – це радість і щастя. Усе це відбито у культурі, міфах, мистецтві, предметах побуту. Синій, блакитний, червоний, жовтий і зелений є домінуючими кольорами на турецьких мініатюрах, килимах, виробках ручної роботи. Синій колір – колір давньотюркського прапора, який також часто зустрічається на сельджукських кахлях, в мечетях. Сільська молодь у Туреччині у свята одягає блакитні сорочки. Варто відмітити, що у давніх тюрків синій позначався словом «gök», яке веде свою етимологію безпосередньо від слова «небо» і семантика якого включає також значення зелені (göğermek – «зеленіти», «покриватися зеленню»).

Будучи прихильником свіжих, яскравих кольорів, поет надавав їм символічного значення. Наприклад, у вірші «Синє насіння» зелений і синій кольори сповіщають радість усього живого на честь приходу весни:

Bu gelene bahar derler	Та, що йде, зветься весною.
Bu gelene yeşil	Той, що сміється, зветься зелений.
Bu uçana mavi derler	Те, що летить, зветься синім.
Mavi mavi tohum	Сине-сине насіння.
Uyyy üreme sevincine	Е-ге-гей! Я в захваті від радості
Uyyy gücüne kuvvetine	розмноження!
Uyyy betine bereketine kurban olduğum	Е-ге-гей! Я в захваті від сили й міці!
	Е-ге-гей! Я в захваті від багатства тієї, що
	зветься весна!

Зелений також є символом молодості і бурхливих почуттів, що палають усередині поета, окриленого натхненням творчості й нового, сповненого враженнями життя:

İçimde renkler uçuşur	У моїй душі порхають кольори –
Al yanar yeşil tutuşur	Горить червоний й сяє полум'ям зелений.

Зелений колір передає у Бедрі Рахмі й радість від єднання з природою, від відчуття себе її частиною, нарівні з деревами й травами:

Yeşil'e de deli gönül merhaba	Привітання зеленому від божевільного
Erikler, vişneler, dutlar merhaba	серця,
Muhabbet bir ekin alıp yeşertmek	Сливам, вишням й шовковиці.
Sahibsiz yoncalar, otlar merhaba	За розмовою легше садити врожай –
	Незайманій конюшині й траві мої
	привітання.

Зелений колір у поета – це також символ величі природи, спокою, злагоди. У поєднанні з блакитним він передає почуття безмежності й вічності:

Her yer yemyeşil.	Все зелене-зелене,
Deniz mavi ağaçlar yeşil...	Море блакитне, дерева зелені...
Vana huzur veriyor.	В мене вселяє спокій
Buradaki sessizlik...	Тутешня тиша...

Що стосується синього кольору, то він у Еюбоглу несе значення стихії, нескінченності, глибини, філософського роздуму над сенсом життя. Синій колір нерозривно пов'язаний з морем, яке для поета є символом життєвого шляху:

Mavi gezi bir ağaçtır
Dalları deniz
Mavi gezi bir bahçedir
Gülleri deniz
Mavi gezi bir gelindir
Telleri deniz
Mavi gezi bir beşiktir
Bebeği deniz
Bebeğimin
gözleri deniz
elleri deniz
dişleri deniz
Mavi gezi bir rüyadır.

Блакитна подорож – це дерево,
його гілки – це море.
Блакитна подорож – це сад,
його рози – це море.
Блакитна подорож – це наречена,
її волосся – це море.
Блакитна подорож – це колиска,
дитя, що в ній – це море.
Моєї дитини
очі – це море,
її руки – це море,
її зуби – це море.
Блакитна подорож – це сон.

У вищеподаному контексті побудова рядків така, що нагадує рух хвиль і, читач неначе відчуває набіг нової хвилі.

У наступному вірші синій колір пов'язує початковий і кінцевий етап життя людини – дитинство й старість – і відбиває хід часу.

İstanbul deyince aklıma,
Sait Faik gelir.
Burgaz adasında kıyıda,
Mavi gözlü bir çocuk büyür döne döne
Mavi gözlü bir ihtiyar balıkcı genciler
küçülür.
İkisi bir boya geldi mi Sait kesilirler
Bütün İstanbul'u dolaşırlar elele başbaşa

Як тільки я кажу «Стамбул»,
на згадку мені приходить Сait Фаік.
На березі острова Бургаз,
змінюючись, росте блакитноока дитина,
І молодіє, молодшає старий рибак з
блакитними очима.
Обидва перетворюються на Сaitа
Та йдуть гуляти Стамбулом рука в руку.

Ми вже відзначали раніше, що колір у Еюбоглу – це самотійна, часто антропонімізована сутність, що має свої, властиві їй значення і характер, які повторюються у ряді творів:

Gel benim üzüm yeşilim
Haydi maviye gidelim
Biz değmesek
Mavi küser
Mavi bizsiz ne halt eder
Gel benim üzüm yeşilim

Йди-но сюди, моя виноградна зелень,
Підемо у блакить.
Якщо ми не дійдемо –
Блакить образиться,
Блакить наробить без нас дурниць.
Йди-но сюди, моя виноградна зелень.

Як ми бачимо, синій у поета є символом нескінченності і позачасся, уособленням сенсу життя, який людина прагне досягнути (шлях до синій далечині, прагнення побачити дно моря).

У рядках віршів Бедрі Рахмі блакитний виступає також кольором віри у Бога, віри, якою сповнене людське серце, не дивлячись ні на що й вірою, яка є сенсом людського життя:

Ağam sensiz bu mavinin tadı yok.
Ağlamak yok, sızlamak yok mavi var
Dünya boyunca yürek dolusu
İman boyunca Allah dolusu

Мій володарю, без вас немає присмаку цієї
блакиті,
немає сліз й плачу – нічого, крім блакиті...
Блакиті й віри у Бога, якою сповнене
серце...

Якщо подивитися на кольоропозначення синього й зеленого у вірші Бедрі Рахмі Эюбоглу з точки зору синтаксису й морфології, ми побачимо, що у більшості творів назви кольорів є субстантивованими іменниками та займають сильну позицію у реченні, часто виступаючи підметом:

Al yanar yeşil tutuşur

Горить червоний, й сяє полум'ям зелений.

Birçok dallara konrasın
Natır sualler sorarsın

Ти (зелений) спадеш на багато гілок,
Розпитаєш про здоров'я.

Рідше кольоропозначення є прикметниками. Зелений і синій позначають природні предмети. У якості лексичних паралелей автор використовує такі: зелений – це весна, таємниця, диво, спритність, виноград, дерево, конюшина, листя, трава, Синій – море, небо, день, спокій, тиша, дерево, сон, безмежність, віра, сім'я.

Таким чином ми можемо зробити висновок, що колір у поетичній картині світу турецького поета Бедрі Рахмі Эюбоглу грає виключно важливу роль. За допомогою слів, що позначають кольори, автор формує певний настрій вірша, оживляючи перед очима читача картини природи. Як писав сам Эюбоглу: «Картина, в якій немає світла, немає смаку сонця, може бути шедевром розпису, але не картиною» [2]. Семантичне наповнення кольорів в основному співпадає з традиційними для турецької народної культури символічними значеннями кольору. Кольори, що найчастіше зустрічаються, в поезії Бедрі Рахмі Эюбоглу – це синій та зелений. Зелений у поета символізує природу, молодість, народження, розмноження, переповнюючу автора радість буття, красу. Синій – небо, духовний розвиток, спокій,

філософські роздуми, зрілість. Як ми бачимо, Бедрі Рахмі Эюбоглу використовує в основному чисті кольори (синій, зелений, яскраво-червоний, червоний, жовтий, фіолетовий, білий, чорний). Рідко трапляються відтінки кольорів. При аналізі віршів, що містять зелений і синій кольори, нам трапився тільки один відтінок зеленого: *camgöbeği* (зелений колір пляшки). В деяких випадках, користуючись аналітичним (*mavi mavi tohum, alı al, mogu mor, sarısı sarı*) або синтетичним (*yemyeşil, masmavi, simsiyah, bembeyaz*) способом поет підсилює концентрацію кольору. Рідко, але трапляються в текстах похідні слова від назв кольорів: *mavilik* (синява), *yeşertmek* (зеленіти). Також слід зазначити, що кольорам у Эюбоглу властива енергія й активність, часто поет надає кольору антропоморфічні характеристики: колір йде, летить, горить, ображається, здійснює дурниці, є рівноправним партнером поета. Тобто колір у Бедри Рахми Эюбоглу є уособленням природи і втіленням душевного стану поета.

Література

1. Сеницын Е., Сеницына О. Тайна творчества гениев / Е. Сеницын, О. Сеницына. – Изд-во НГАСХА, Новосибирск, 2004. – 527 с.
2. Bedri Rahmi Eyüboğlu. – Интернет-ресурс:
http://tr.wikipedia.org/wiki/Bedri_Rahmi_Ey%C3%BCbo%C4%9Flu
3. Durmuş, Mitat Bedri Dahmi Eyüboğlu'nun Şiirlerinde Işık ve Renk Unsuru.– Türkoloji. – С.ХІV, S.1. – Ankara, 2001. – s. 239-254
4. Mahmut, Nedret Karacaoğlanın Şiirinde Sanat Olarak Renkler. – Интернет-ресурс:
http://turkoloji.cu.edu.tr/CUKUROVA/sempozyum/semp_1/mahmut_II.pdf